

Luminița DRUGĂ, **Carte românească de învățătură a mitropolitului Varlaam al Moldovei (1643). Studiu lingvistic**, vol. I, Bacău, Editura EduSoft, 2006, 119 p.

Lucrarea Luminiței Drugă reprezintă o parte din teza de doctorat, realizată sub conducerea emeritului profesor Vasile Arvinte.

Studiul abordează dezvoltarea limbii române literare din prima jumătate a secolului al XVII-lea și este o sursă importantă, prin intermediul căreia sunt prezentate fenomenele fonetice, morfologice și lexicale ale epocii respective. Materialul în discuție poate fi utilizat de cercetători, profesori, doctoranzi și de studenții filologi ca suport de observație și de analiză amănunțită a fenomenelor lingvistice (vezi cap. IV).

Încă din *Introducere*, autoarea precizează că „*studiul de față își propune să aducă unele contribuții referitoare la nivelurile fonetic (în volumul I), morfologic și lexical (volumul al II-lea) din Cazanie*” (p. 5).

Volumul I al studiului lingvistic *Carte românească de învățătură a Mitropolitului Varlaam al Moldovei (1643)* se deschide cu o introducere a autoarei, este urmat de cele patru mari capitole, însoțite, spre finalul lucrării, de concluzii, sigle, abrevieri și, respectiv, bibliografia de specialitate.

În cap. I – *Cazania de la 1643* – sunt consemnate aspecte referitoare la inițialele, conținutul și descrierea, izvoarele, imprimarea și grafica *Cazaniei*.

Astfel, inițialele folosite în redactarea *Cazaniei* se aseamănă cu cele utilizate în tipografiile ucrainene, unele chiar sunt identice cu acelea din *Liturghierul de la Stryatin* din 1605. *Cazania* este o carte românească de învățătură pentru duminicile anului, praznicele împărătești și ale marilor sfinți, fiind tradusă din limba slavonă în limba română de către Varlaam, mitropolitul Moldovei și tipărită cu ajutorul domnului țării Vasile Voievod, la Iași, în 1643 „*cu dzisa și cheltuiala lui Vasile Voievodul și Domnul Țării Moldovei, din multe scripturi tâlmăcită, din limba slovenească pre limba romenească*” (p. 13). Varlaam oferă *Cazaniei* o aură românească, prin utilizarea în timpul traducerii a unor structuri stilistice și sintactice inedite, datorate culturii vaste a acestuia. Materialul *Cazaniei* a fost organizat într-o formă adecvată înțelegerii cititorilor, luând în considerație faptul că Varlaam nu a fost un traducător fidel. Uneori, acesta reproduce textul integral, alteleori punctează doar esențialul, detașându-se de original. Referitor la procesul imprimării *Cazaniei*, după diferitele opinii ale specialiștilor, exprimate în literatura de specialitate (de exemplu: S. Dragomir, *Contribuții privitoare la relațiile bisericii românești cu Rusia în veacul al XVII-lea*, Nicolae Iorga, *Istoria literaturii religioase a românilor până la 1688*, Fl. Mureșanu, *Cazania lui Varlaam. Prezentare în imagini*, Fl. Dudaș, *Cazania lui Valaam în Transilvania etc.*), devine evident faptul că „*imprimarea a durat în tot cursul anului 1642 când a fost realizată și a doua foaie de titlu și s-a terminat în anul 1643, dată care apare înscrisă în textul celor două foi de titlu cunoscute ale cărții și în cuprinsul colofonului, la sfârșitul volumului*” (p. 28).

Grafica *Cazaniei* lui Varlaam constituie un eveniment extraordinar și inedit în cadrul evoluției tiparului românesc, deoarece este „*cea mai frumoasă carte imprimată de către români până la 1643 și chiar multă vreme după aceea*” (p. 30).

Cap. al II-lea cuprinde aspecte referitoare la interpretarea grafică, inventarul slovelor și valoarea acestora, însoțite de exemple. În scopul imprimării *Cazaniei* a fost utilizat un inventar de semne chirilice, pe care cititorul îl poate descoperi în paginile lucrării în analiză (vezi, p. 33).

În cap. al III-lea – *Fonetică și vocalism* – sunt explicate atât din punct de vedere teoretic, cât și practic, adică prin exemplificare textuală, valorile diferitelor vocale:

Autoarea explică anumite reguli și structuri în care pot fi întâlnite aceste valori ale vocalelor.

1) Vocala [a]: „lat. á + n + voc., în cuvinte ca *pane(m)*, *manus*, *mane*, apar în textele din secolul al XVII-lea notate cu *î*. Epenteza lui *-i-* a avut loc încă din româna preliterară. În textul *Cazaniei* sunt înregistrate exemple atât cu grafia *-î-*, cât și cu *-i-* epentetic: *măne* (160/5; 403/9), *de măn* (246/22), *măna* (5/30; 53/15; 135/14), *poimîne* (291/28), *pănei* (193/27), *pănila* (191/6; 193/1) dar și *măine*, scris *мжинѢ* (106/29; 243/16; 291/17-18), *păine*, scris *пѣинѢ* (12/15; 18/2; 24/13; 27/28), *păini* (154/10; 192/29; 199/9), *păinea* (193/16)” (p. 45).

2) Vocala [a] neaccentuat: „În textul *Cazaniei*, în cazul cuvântului *străin* este înregistrată numai varianta cu *-e-* și pentru derivatele cuvântului: *streinul* (10/9); *ca un strein* (84/13); *a streinului* (209/21); *streinului* (119/18; 309/25), *între streini* (65/7; 177/15); *streinătatea* (483/15); *streinătate* (332/29); *pentru streinătatea* (332/2); *streinătatei* (332/21)” (p. 49).

3) Vocala [ă] neaccentuat: „Cuvântul care astăzi are în limba română forma *pahar* este întâlnit în epoca mitropolitului Varlaam în forma *păhar*, formă generală în întreaga Dacoromanie (Gheție, *Baza dialectală a românei literare*, p. 98). În textul studiat cuvântul este înregistrat numai cu fonetismul arhaic: *păhar* (240/33; 492/25), *de păhar* (35/16), *dintr-un păhar* (34/32; 35/4), *păharul* (57/15, 17; 308/29)” (p. 51).

4) Vocala [î] accentuat: „În cuvântul *curund*, foarte des întâlnit în textul *Cazaniei* are loc fenomenul trecerii lui *î* la *u* prin asimilare vocalică: *î-u > u-u*: *curîndu > curundu > currendo* [asimilarea lui *î* cu *u* a fost favorizată de poziția atonă a acestui cuvânt în frază (Densusianu, *Istoria limbii române*, II, p. 25)” (p. 55).

5) Vocala [e]: „Închiderea vocalei *é + n + voc.* sau *n, m + cons.* la *i*, fenomen petrecut înainte de apariția primelor texte, nu s-a realizat pe întregul teritoriu dacoromân atunci când în silaba următoare exista un *e*. Este situația unor graiuri populare de nord-vest (de la nord de Mureș) (Ivănescu, *Istoria limbii române*, p. 403). În aceste graiuri, o serie de cuvinte ca *mente*, *cuvente*, *dumeneca* s-au menținut cu această formă (cf. Arvinte, *Studiu lingvistic asupra primei cărți* Facerea în *Biblia de la București 1688*, p. 52)” (p. 56).

6) Vocala [i]: „Sunetul *i* accentuat din substantivul *zi*, în formele *ziua* și *ziuă*, apare ca *-u-*, *dzua* (13/22; 25/1; 58/22; 73/31; 169/20; 336/32; 342/25; -28; 355/22) și *dzuă* (104/8-17; 120/9; 122/10; 257/31)” (p. 60).

7) Vocala [o] neaccentuat: „Trecerea lui *u* la *o* în *preot* apare în secolul al XVI-lea în Țara Românească și Moldova (Gheție-Mareș, *Graiurile.*, p. 112). În Moldova s-a păstrat *u* etimologic până astăzi” (p. 64).

8) Vocala [u] accentuat: „Lat. *nubilum*, devenit în româna veche *nuăru*, a cunoscut în graiurile dacoromânești diferite evoluții în ceea ce privește timbrul vocalelor aflate în hiat (Arvinte, *Studiu lingvistic asupra primei cărți* Facerea în *Biblia de la București 1688*). Forma care se întâlnește în *Cazania* mitropolitului Varlaam este *nuăr* (24 de ocurențe): *nuăr* (227/2; 390/2; 445/20), *de nuăr* (334/15), *den nuăr* (479/29; 480/5-16), *pre nuări* (24/17), *nuării* (287/18; 483/30)” (p. 65).

9) Vocala [u] neaccentuat: „Vocala *u* neaccentuat apare ca *o* în formele verbului *a adăuga* (< lat. *adaugere*). În textul lui Varlaam se întâlnesc numai forme de conjugarea a III-a: *Să o adaogă* (14/32); *Să rugă și-i adaose viața* (19/25); *Să-ș adaogă statul său un cot* (159/30)” (p. 65).

În cap. al IV-lea – *Consonantismul* – sunt prezentate aspecte referitoare la sistemul consonantic al *Cazaniei* lui Varlaam: *palatalizarea lui [f]*, *palatalizarea labialelor*, *africata sonoră [ġ]*, *africata sonoră dz*, *velarizarea prin șuierătoare*, *velarizarea prin șuierătoare [j]*, *velarizarea prin labialele [p]*, *[b]*, *[m]*, *velarizarea prin [p]*, *variante etimologice*, *velarizarea prin [b]*, *velarizarea prin [m]*, *velarizarea prin [v]*, *velarizarea prin [t]*, *velarizarea prin dz* și *s*,

velarizarea prin z (dz), velarizarea prin [t], [d], [n], [r], velarizarea prin [t], velarizarea prin [r], fenomene de hipercorectitudine, durificarea lui [r], grupuri de consoane și alte fenomene în domeniul consonantismului.

În concluzie, evidențiem că lucrarea autoarei Luminița Drugă se constituie într-un studiu riguros, privind dezvoltarea limbii române literare din prima jumătate a secolului al XVII-lea. Elementele de noutate constau în rafinamentul lingvistic, în eleganța expunerii și a abordării *Cazaniei* lui Varlaam.

În anul Varlaam și nu numai, prezenta lucrare devine o sursă vie de cunoaștere a fenomenelor lingvistice din perspectivă atât diacronică, cât și sincronă, prin faptul că sunt oferite modele de analiză a textului *Cazaniei* (vezi și vol. II). Munca pe text, extragerea și interpretarea asiduă a faptelor lingvistice, din punct de vedere fonetic (în volumul I), morfologic și lexical (volumul al II-lea) reprezintă modele de abordare temeinică a limbii române literare.

Semnă că nu mulți autori procedează într-o manieră asemănătoare; majoritatea doar extrag texte pe care le propun analizei lingvistice, fără a oferi modele de analiză¹ a acestora.

Mihaela Buzatu

*Facultatea de Litere, Universitatea din Bacău
România*

Stelian DUMISTRĂCEL, *Limbajul publicistic românesc din perspectiva stilurilor funcționale*, Iași, Institutul European, 2006, 278 p.

Cartea cercetătorului ieșean Stelian Dumistrăcel, reputat specialist în domeniul cercetării limbii (cu preocupări diverse: de la dialectologie și antropologie culturală până la discurs jurnalistic) și profesor universitar apreciat, reprezintă o lucrare de referință de care vor trebui să țină seama cei interesați de stilistica funcțională în general și, mai ales, cei interesați de specificul limbajului publicistic.

Lucrarea, compusă din trei părți, are ca punct de plecare cercetarea unei probleme generale de pragmatică a comunicării, și anume analiza interacțiunii dintre emițător și destinatar în cadrul discursului public, atenția fiind îndreptată, cu precădere, asupra elementelor de construcție prin care se urmărește și se realizează *feedback*-ul. În acest sens, obiectul investigației l-a constituit prezența, în limbajul publicistic, a enunțurilor aparținând discursului repetat, pornindu-se, așadar, de la conceptul coșerian de „discurs repetat” (în continuare: DR), reprezentat de tot ceea ce este, în vorbirea unei comunități, expresie mai mult sau mai puțin fixă (citate celebre, expresii și locuțiuni, clișee etc.).

De altfel, se poate aprecia că, în momentul de față, ideile lui E. Coșeriu referitoare la DR au fost dezvoltate de Stelian Dumistrăcel sub cel puțin trei aspecte, evidențiate în preocupări vizând: [a] clasificarea speciilor din sfera DR; [b] stabilirea tipurilor de modificare a enunțurilor aparținând DR; [c] analiza efectelor stilistice și din sfera pragmaticii generate de modificarea acestor enunțuri.

În prima parte a lucrării, intitulată *În căutarea funcției relevante*, Stelian Dumistrăcel se ocupă de identificarea unei funcții specifice limbajului publicistic. Respectând principiul tradiției (recomandat în cercetare de Eugeniu Coșeriu), autorul revine la fondatori (în mai multe rânduri), pentru început recuperând *faticul* în accepțiunea sa originală, adică reevaluând conceptul „phatic communion” așa cum apare acesta la antropologul Bronislaw Malinowski (drept manifestare complexă pe plan social a interacțiunii lingvistice, ceea ce reprezintă, în fond, intenția de a menține sentimentul comunității, al solidarității) și corelându-l apoi cu funcția de apel a

---

¹ Să se vadă în acest sens și o altă lucrare a autoarei Luminița Drugă: *Limba română literară veche. Repere de analiză*, Editura EduSoft, Bacău, 2006.

limbajului, adică a semnului întrebuițat într-un act lingvistic concret (determinată de Karl Bühler). Concluzia care se impune este că „*textul jurnalistic se resimte de atracția instituirii unei ,comuniuni faticive’ sui-generis, ale cărei manifestări textuale pot fi atribuite unei funcții ,faticive’ ca o componentă a funcției ,de apel’ a discursului, de factură manipulative, orientată, dincolo de instaurarea empatiei, spre seducerea și chiar incitarea directă a receptorului*” (p. 30).

O altă contribuție remarcabilă pe care o descoperim aici este originala reproiectare, cu caracter de sinteză, a structurii stilurilor funcționale. În delimitarea acestora, cercetătorul pornește de la distincțiile operate de trei iluștri înaintași: Aristotel, Ion Heliade Rădulescu și Karl Bühler. Rezultă, în baza relației dintre „funcții” (după Bühler – denotarea, manifestarea și apelul), „uzuri” (după Aristotel – uzul științific, cel poetic și cel practic), respectiv „limbi” (după Heliade Rădulescu – „limba științei sau a duhului”, „limba inimei sau a sentimentului” și „limba politiciii”), doar trei stiluri funcționale: stilul tehnico-științific, stilul beletristic (prezente în toate clasificările de până acum și acceptate de toți specialiștii) și *stilul comunicării publice și private*. După o serie de distincții (după diverse criterii: raporturile dintre emițător și receptor, faticitatea, tipul enunțării), Stelian Dumistrăcel determină și poziția limbajului publicistic, ca specie a discursului public, acesta, la rândul-i, fiind subgen al stilului comunicării publice și private literare. Ca aplicație pentru conceptul de registru, specialistul ieșean tratează limbajul epistolar, după care abordează, într-o secțiune aparte, problema „*antecesoarelor orale și ,populare” ale stilurilor și limbajelor literare*”.

Partea a doua, „*Faticitatea în acțiune*”, cuprinde analize referitoare la modul în care enunțurile aparținând discursului repetat sunt convocate în titlurile din presă (din perspectiva unui „contract de comunicare” pe fond de empatie, seducție și incitare) și destructurate / restructurate după regulile „figurilor de construcție” formulate de Quintilian și cunoscute sub numele de „quadripartita ratio” (*adiectio, detractio, immutatio și transmutatio*) – pentru prima dată aplicate, de Stelian Dumistrăcel, la problemele frazeologiei. Materialul discutat, prezentat după respectivele figuri de (re)construcție, este doar o selecție, întrucât, așa cum precizează însuși autorul, în prefață, această lucrare se află în raport de complementaritate (și dependență) cu (de) o altă carte, apărută între timp, *Discursul repetat în textul jurnalistic. Tentația instituirii comuniunii faticive prin mass-media* (Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2006).

Cea de-a treia parte, cea mai întinsă, sub numele *Limba publicistică din perspectiva contractului de comunicare. Radiografii*, adună o serie de contribuții ale autorului vizând, în special, unele greșeli (sau, cum eufemistic le numește Stelian Dumistrăcel, „câteva categorii de fapte deviate”) a căror pernicioasă stăruință poate fi constatată în exprimarea orală și/sau scrisă a jurnaliștilor contemporani. Dintre acestea, amintim tratarea lor în secțiuni precum: *Avataruri ale pronunției și ale scrierii (Germana în suferință, Scrierea „emailată”, Sedilele autorității etc.)*, *Deictice pseudoperformante și interferențe ale registrelor (În luptă cu „deci”, „Haideți” moderator etc.)*, *Sub semnul modelului și al clișeului*, și una intitulată *Mozaic de actualitate (Vițadevie, Urbi et orbi, Eleva România etc.)*, capitolul încheindu-se cu „deziderate și avantaje ale respectării clauzelor unui contract”. Comentariile sunt deosebit de pertinente (vezi, de pildă, paginile dedicate abaterilor de la norma „limbii exemplare” din pronunțarea unor oameni de televiziune, care nu puteau scăpa urechii unui dialectolog), delectând prin ironia fină ce le străbate și (de ce nu?) printr-o anumită savoare stilistică pe care nu mulți cercetători o posedă.

Rod al unor preocupări de mai bine de un deceniu, cartea profesorului ieșean se adresează nu doar lingviștilor, ci și studenților de la jurnalism sau jurnaliștilor practicanți care pot descoperi aici principii și elemente-cheie privind „patria” lor, adică limba română, cu determinarea ulterioară a limbajului publicistic.

Cristinel Munteanu
Universitatea „Constantin Brâncoveanu” Pitești, Filiala Brăila
România

Lolita Zagaevschi CORNELIUS, **Funcții metaforice în romanul *Luntrea lui Caron* de Lucian Blaga. Abordare în perspectivă integralistă**, Cluj-Napoca, Editura Clusium, 2005, 350 p.

Cartea *Funcții metaforice în romanul Luntrea lui Caron de Lucian Blaga. Abordare în perspectivă integralistă*, reprezentând teza de doctorat a Lolitei Zagaevschi Cornelius (universitară clujeană, între timp stabilită în Marea Britanie), este una dintre acele rare lucrări care mai degrabă își ascund decât își dezvăluie, prin titlu, importanța temei cercetate. Mai întâi, este vorba de mulțimea palierelelor de discuție și a controverselor, niciodată ocolite de autoare. Urând, din principiu am putea zice, comoditatea simplificărilor, ea adaugă întrebărilor fără răspuns sau cu prea multe răspunsuri (ca să poată fi acceptat vreunul), alte întrebări. În plus, deschide discuții noi, formulează adesea alte ipoteze de lucru decât cele prezente în sursele bibliografice utilizate și schițează, în acest fel, nu de puține ori, hărțile unor cercetări viitoare.

Titlul lucrării indică, prin cele două secvențe din care este format, cele două părți ale lucrării. Prima parte (preponderent teoretică și având cea mai mare întindere), intitulată *Cadrul conceptual*, este consacrată problematicii semanticii textului, cu polarizare pe dimensiunea metaforică a sensului. Partea a doua (cu titlul *Investigarea metaforicii textuale*) este dedicată investigării metaforicii textuale în scrierea blagiană *Luntrea lui Caron*, conținând două tipuri de analiză a metaforei: *Fragmente analizate integral* și *Analiza unor metafore „punctuale” în textul integral al romanului*. În plus, cartea cuprinde, în afara capitolelor de concluzii și bibliografie (cea din urmă, remarcabilă nu numai prin volum și calitatea surselor, dar și prin problematica preponderent teoretică, o dată în plus ilustrativă pentru miza și caracterul predominant teoretice ale acestei lucrări), un *Corpus al metaforelor din Luntrea lui Caron* (cu cel puțin un termen din contextul cultural). Distribuit într-o anexă, acest ultim capitol (p. 283–323) conține date relevante privind repartiția „metaforelor în text” și a „metaforelor din norma limbii” în textul blagian ales, relevanța lui putând să crească, după cum spune autoarea, în contextul apariției unor cercetări mai extinse asupra metaforicii specifice limbii și culturii române. În fine, cartea mai cuprinde un rezumat în limba engleză, precum și un *Indice de autori*.

Mergând pe firul unei prezentări de ansamblu, este de remarcat claritatea liniilor de fond ale dezbaterii încă din *Introducere*, acolo unde se fac și primele precizări cu privire la domeniul în care se încadrează lucrarea de față: studiile integraliste, dezvoltate pe seama teoriei lingvistice integrale elaborate de regretatul savant Eugeniu Coșeriu. În legătură cu inserarea lucrării d-nei Lolita Zagaevschi Cornelius în sfera studiilor integraliste, se cuvine menționat un lucru, cunoscut la Cluj, dar prea puțin știut chiar în mediile academice din țară, și anume, faptul că dezvoltarea acestora se datorează în cea mai mare măsură unor excepționali cercetători clujeni, al căror mentor este profesorul Mircea Borcilă (conducătorul științific al tezei de doctorat care a stat la baza acestei cărți), care semnează o elogioasă și consistentă *prefață* a cărții, având titlul *Sensul textual și funcțiile lui metaforice* (p. 7–11). Profesorul și poeticianul clujean, fondatorul Centrului de Studii integraliste de la Cluj și autorul unor studii de maximă relevanță pentru poetica antropologică a culturii și lingvistica textului, a coordonat mai multe teze de doctorat din aceeași sferă. Cărțile și studiile semnate de cercetătorii clujeni Emma Tămâianu-Morita, Eugenia Bojoga, Cristina Alexandra Pop, Oana Boc, Cornel Vilcu ș.a. sunt, până la ora actuală, printre puținele, dacă nu singurele, contribuții științifice de acest tip din România.

Precizările privind încadrarea cărții Lolitei Zagaevschi Cornelius în contextul științific creat de Centrul de Studii integraliste de la Cluj, pe care l-am putea numi, cred, *Școala Coșeriu-Borcilă*, semnaleză, pentru cunoscători, rangul acestei contribuții științifice, calitățile ei indubitabile și nivelul la care se plasează cercetarea autoarei: unul dintre cele mai înalte în peisajul științific românesc actual.

Raportată, pe de o parte, la exegeza operei blagiene în ansamblul său, cartea de față se înscrie în perimetrul studiilor românești printr-un demers hermeneutic care valorifică o anumită parte a prozei poetului, de fapt, numai romanul indicat în titlu, însă dintr-o perspectivă de maximă specializare: funcțiile metaforice. Pentru o mai bună evaluare a cărții, aceasta trebuie raportată la eforturile de „valorificare a poeziei blagiene a culturii și a teoriei sale despre metaforă din perspectiva studiilor integraliste, pe filonul conexiunii dintre *lingvistica integrală a textului* ca ‘hermeneutică a sensului’ și o poetică ‘antropologică’ a culturii” (ultima, așa cum apare teoretizată în studiile profesorului Mircea Borcilă). Centrul de greutate al lucrării se află de fapt în aplicarea teoriei care recuperează metaforologia blagiană pe bazele lingvisticii integrale, în dublă direcție: în și prin confruntarea viziunii blagiene asupra metaforei cu alte teorii ale metaforei, în spațiul epistemologic creat de lingvistica integrală, în special de lingvistica textului, precum și prin fructificarea acestor substanțiale achiziții teoretice pe terenul unei scrieri blagiene greu omologabile (sub aspectul apartenenței la genurile și speciile literare), dificil de susținut și din punct de vedere estetic.

Descrierea lingvisticii textului ca o propedeutică la o hermeneutică a sensului a fost făcută chiar de fondatorul lingvisticii textului, Eugeniu Coșeriu. Evaluarea cărții Lolitei Zagaevschi Cornelius din perspectiva hermeneuticii nu este doar potrivită, ci și necesară, dacă nu cumva obligatorie. De la bun început, autoarea cărții declară a-și fi asumat, în cercetarea întreprinsă, cele două aspecte ale principiului coșerian al obiectivității, forma descriptivă și forma dinamico-creatoare, repartizate diferit în cele două planuri ale lucrării sale. Astfel, pe planul interpretării textului literar, în „descrierea ‘articulării’ sensului din roman” (p. 15, vezi și p. 60 ș.u.), dânsa afirmă că s-a menținut la nivelul evocării a ceea ce (în termenii lui Coșeriu) vorbitorul a spus „cu adevărat” sau „a vrut să spună”, încadrându-se, fără a o declara, în hermeneutica intenționalistă descriptivă de tendință restaurativă. În schimb, în planul valorificării teoriei blagiene de poetică a culturii ori de teorie a metaforei, conjugate acestea din urmă în permanență cu studiile de lingvistică a textului, dar și cu contribuțiile cele mai de seamă rezultate din dezvoltarea teoriei coșeriene (avem în vedere, aici, studiile semnate de Mircea Borcilă și Emma Tămăianu), autoarea adoptă cea de-a doua formă a principiului hermeneutic coșerian al obiectivității, respectiv, forma „dinamică și constructivă”, ceea ce în termenii hermeneuticii generale se numește hermeneutica creatoare sau instaurativă.

Cele două forme ale principiului obiectivității se regăsesc și în prelegerile de hermeneutică ale lui Schleiermacher (prelegeri, publicate postum, după cum se știe, într-o formă pe care autorul o considera imperfectă) ca principii ale interpretării, însă hermeneutul german le vedea relevanța mai ales în spațiul interpretării textului literar. În acest spațiu, aplicarea cunoscutului principiu *besser verstehen* devine productivă și revelatorie pentru ceea ce tot el postula ca fiind „caracterul infinit al obiectului interpretării”, conceput sub dublu aspect: ca fapt de limbă, cum i-am spus astăzi, dar și ca produs a ceea ce constituie obiectul sau latura de „interpretare psihologică și/sau tehnică”. Fără a insista asupra dezvoltărilor ulterioare ale concepției lui Schleiermacher, amintim numai că pe teritoriul hermeneuticii se vorbește nu numai despre diferențele dintre cele două tipuri de hermeneutică intenționalistă, restaurativă (cu care poate fi corelată actualizarea strictă a intenției autorului) și instaurativă (asemănătoare, dar nu identică cu hermeneutica dinamico-creatoare), ci și despre dificultatea de a distinge, în unele cazuri, unde se sfârșește una și unde începe cealaltă.

Revenind la lucrarea d-nei Lolita Zagaevschi Cornelius, credem că dânsa își face o nedreptate atunci când consideră că a realizat o interpretare creatoare doar în planul investigației teoretice, de altfel imposibil de surmontat în afara formulării unor opțiuni ferme, care să o conducă către impunerea (asta însemnând construirea) poziției proprii. După opinia noastră, în planul investigării metaforicii textuale, există o și mai consistentă contribuție de hermeneutică creatoare, dat fiind obiectul interpretării, care este textul literar selectat.

În secțiunea primă a lucrării, *Cadrul conceptual*, autoarea realizează o laborioasă și consistentă investigație a conceptelor cu care va lucra, elaborând, în trepte, o veritabilă

hermeneutică a uneltelor erudiției teoretice. Că despre hermeneutică este vorba o spune chiar autoarea, la sfârșitul subcapitolului 1.1.2., unde își rezumă eforturile în următorii termeni: „funcțiile textuale ca unități și/sau procedee de construcție a sensului, articulate ierarhic, pot fi decelate în mod obiectiv în planul conținutului textual, având drept corespondent în expresia textului (semnificantul textual) unitățile constituționale, de aceea, ele (funcțiile textuale) pot fi identificate doar printr-un **demers hermeneutic**.” (p. 34).

Un prim capitol din această amplă secțiune întâi este consacrat „planului textului în tripartiția planurilor limbajului”, problematică dezbătută secvențial – și asumat didactic oarecum – în alte trei subcapitole, în care autoarea fixează parametrii de înțelegere furnizați de lingvistica integrală fundamentată, cu tot cu dezvoltările ei din studiile datorate în special lui Mircea Borcilă și Emmei Tămâianu (ca să ne limităm la numele care revin cel mai des în carte), în chestiuni de maximă importanță pentru demersul său: autonomia planului textului, textul poetic ca „obiect privilegiat al lingvisticii textului”, sensul ca „dat obiectiv”, în opoziție cu performarea lui, întotdeauna subiectivă și non-metodică (aceasta nu înseamnă ‘non-riguroasă’), de unde și corolarul identificării lingvisticii textului cu „hermeneutica sensului” în sens coșerian.

Intrând în detaliile unor discuții complexe, care, și succinte, ocupă mult spațiu, autoarea își asumă riscul de a-și obnubila propria-i contribuție, care, departe de a fi una oarecare, nu este întotdeauna ușor de circumscris, atâta vreme cât ideile sale, pozițiile adoptate nu fără spirit critic, precum și rezultatele parțiale ale unor analize sunt diseminate pe aproape tot cuprinsul lucrării. De multe ori, autoarea lasă impresia că-și amplifică dificultățile de la un capitol la altul, cedând unui impuls aproape hasdeian de a trata monografic fiecare aspect important al dezbaterii. Așa se întâmplă, de pildă, în cel de-al doilea capitol al secțiunii prime a lucrării, unde încearcă să refacă (reconstituie) pe verticală, dar și pe orizontală, relațiile lingvisticii textului cu alte discipline ale textului, precum gramatica transfrastică, stilistica (în accepțiune integralistă) și poetica, în viziunea și termenii profesorului Mircea Borcilă. Cele mai consistente rezultate ale acestor examinări succesive de raporturi sunt cuprinse în subcapitolele consacrate relațiilor dintre lingvistica textului și stilistica în accepțiune integralistă (p. 43–50), ca și raporturilor dintre lingvistica textului și poetică (p. 50–60). De altfel, acest din urmă subcapitol (al cărui titlu întreg include și secvența *Poezia discursivă în textul literar*), reprezintă primul tronson cu mare pondere în economia pregătirii propriului subiect, acela al descrierii procesului de articulare a sensului metaforic. În această parte a lucrării, devine tot mai evident faptul că mizele epistemologice ale cercetării subîntind teritoriile unor discipline diferite, precum semantica textului, lingvistica textului, poetica (în accepția și fundamentarea ‘poeticii culturii’) și chiar hermeneutica (este vorba mai ales despre hermeneutica în fundamentarea lui Paul Ricœur). Un element comun pentru acest tip de poetică și hermeneutica textului (în concepția lui Ricœur) ni se pare a fi postularea lumii textului (ca să întrebuițăm termenii lui Ricœur). Din punctul nostru de vedere, poziția pe care o adoptă d-na Lolita Zagaevschi Cornelius, atunci când îmbrățișează poziția poeticianului clujean este, de departe, cea mai potrivită, fiind de mare utilitate și pentru hermeneutică, disciplină care prezintă unele vulnerabilități (dacă ne referim la doctrina lui Ricœur) la acest capitol. Aceste vulnerabilități pot părea de-a dreptul incomprehensibile, dacă avem în vedere că lumea textului reprezintă, din punctul de vedere al lui Ricœur, obiectul de studiu legitim al hermeneuticii, de care, în viziunea sa (cf. *Metafora vie*), nu s-ar putea ocupa stilistica sau poetica. Nu trebuie însă neglijat aspectul pregnant fenomenologic și ontologic al hermeneuticii lui Ricœur, în descendență declarat heideggeriană. Ceea ce nu oferă hermeneutica lui Ricœur, dar găsim în poetica antropologică a culturii, de exemplu, este sistemul (deschis) de posibilități de a descrie și evalua referința operei literare. În cadrul acestei poetici, aflăm din teza de față, referința este studiată atât sub aspectul instituirii (construirii, emergenței) ei prin cele trei tipuri de strategii sau operații semantico-metaforice, diaforică, endoforică și epiforică, cât și sub aspectul conceperii unităților textuale asupra cărora operează aceste strategii, creând acele „nivele de coerență textuală” sau „paliere de articulare a sensului”, subîmpărțite în: „câmpuri referențiale” și „cuante referențiale” (termeni inspirați din semantica integraționistă a lui B.

Hrushovski, la care apar drept „cadre” și „câmpuri”, după cum menționează autoarea la p. 37-38). Adoptând conceptele operaționale ale poeticii antropologice, d-na Lolita Zagaevschi Cornelius identifică și descrie cu precizie și chiar cu măiestrie diferitele funcții ale metaforei în textul blagian ales.

Dar strategică alegere a conceptelor furnizate de poetica culturii nu o poate feri pe autoare de un alt pericol, de altfel bine sesizat și dezbătut (și pe baza unor argumente oferite de naratologia lui Ricoeur, *Temps et récit*), cel privitor la omogenitatea *lunii* pe care o construiește textul literar supus analizei, calități de maximă importanță în omologarea hermeneutică a lumilor rezultate din ‘creația de lumi’.

Simplificând discuțiile, mult prea ample pentru a putea fi evocate aici, Ricoeur spunea, cu altă ocazie (în *Eseuri de hermeneutică*), că „lumea textului nu este reală decât în măsura în care este fictivă”. Cu alte cuvinte, această lume, „referință de grad secund”, cum îi spune hermeneutul francez, nu poate fi creditată ontologic decât în condițiile în care cea de prim rang este perfect abolită. Heterogenitatea structurală a scrierii bliagene *Luntrea lui Caron*, mai precis statutul ei de literatură de graniță, ar putea pune serioase probleme de validare a interpretării unor câmpuri și cuante referențiale în baza unor strategii metaforice.

În capitolul (I.4) *Funcția textuală*, care conține primele ilustrări pe text, în speță, exemplificări pentru funcțiile evocative actualizate în roman (p. 54–69), încep să se contureze și primele probleme care țin de modul de evaluare a scrierii bliagene **Luntrea lui Caron**, *literatură sau memorii* (p. 88–96), motiv pentru care autoarea discută aici problema, și nu în *Introducere* sau în preliminariile primei secțiuni, acolo unde ni s-ar fi părut mai bine plasată discuția. Admițând că textul cu pricina permite lectura dintr-un anumit unghi ca *memorii*, iar dintr-un alt unghi, ca roman ‘ficțional’, autoarea crede că: „Chiar dacă am considera romanul o autobiografie romanțată, dar, în primul rând, autobiografie și cvasi-document istoric, nu se poate nega faptul că el permite o lectură ca text literar și, credem, face mai mult sens în acest fel.” (p. 90). Desigur ca așa este, dar se pune întrebarea în ce măsură intensificarea acelei *intentio lectoris* (despre care vorbea Umberto Eco) nu conduce la manipularea textului în direcția dorită de către hermeneut.

Și dacă ar fi vorba despre vreo vină, aceasta nu i-ar aparține în întregime autoarei, care s-a bizuit în judecarea textului drept roman și pe judecățile criticii de întâmpinare care s-au făcut pe seama acestei scrieri bliagene. Principiile de estetică a romanului sau cele de poetică narativă – la care d-na Lolita Zagaevschi apelează pentru a evalua calitatea ficțional-literară a textului, demonstrând prin aceasta mai multă perspicacitate critică decât criticii literari – ne obligă să admitem că textul, din care Blaga dorea să facă un roman, nu poate fi considerat ca atare decât cu prețul falsificării lucrurilor. Subliniem, în acest context, importanța calității criticii și istoriei literare, precum și a filologiei critice pentru demersurile de lingvistică a textului. Demersuri hermeneutice prin excelență, acestea riscă rezultate contestabile atunci când se aplică unor texte insuficient de bine omologate din punct de vedere estetic-literar și filologic.

Acceptând să abordeze textul ca roman, cu toate dubiile pe care le împărtășește în urma evaluării lui în cheie poetică (naratologică), autoarea survolează problemele generate de heterogenitatea structurală a scrierii, reușind să nu-și dăuneze prea mult atingerii obiectivelor propuse doar printr-o selecție atentă a metaforelor „punctuale”, ca și a fragmentelor compacte de roman supuse analizei. Secvențele alese reprezintă, de multe ori, microstructuri artistice de sine stătătoare, poeme, eseuri etc., care au fost gândite ca unități artistice autonome, dovadă că au fost și publicate ca atare încă din timpul vieții poetului.

Pe de altă parte, demersul hermeneutic realizat de d-na Zagaevschi Cornelius conține și alte mize în afara descrierii sensurilor metaforice, autoarea ocupându-se, și nu doar în treacăt, de funcțiile evocative, de exemplu, pe care le și exemplifică în multe pagini. În plus, alegând în mod deliberat să analizeze acele secvențe ale romanului cu o mai mare densitate ficțională, fără a cădea în ispita, totdeauna prezentă în astfel de cazuri, de a manipula textul blagian în favoarea ilustrării propriilor teze, autoarea demonstrează și o bună intuiție.

„Intuiția” este un termen care revine frecvent în paginile lucrării, fără a se bucura însă de un tratament hermeneutic egal cu celelalte concepte importante ale hermeneuticii sensului. În opinia noastră, investigarea hermeneutică a conceptualității dezvoltate de termenul *intuiție* nu ar fi lipsită de utilitate. Prin intuiție – spune autoarea – se poate întrezări sensul global al unui text sau se poate identifica natura specifică a textului literar, tipul metaforei ori „funcția textuală a metaforei”. Investigarea conceptualității termenului cu pricina nu ar putea evita, după părerea noastră, o mai serioasă ancorare pe teritoriul problematicei hermeneuticii gadameriene, de exemplu, acolo unde, difuzul (prin uz și prin abuz) concept al intuiției este substituit de „presupozițiile” sau „prejudecățile în calitate de condiții ale comprehensiunii” (Gadamer, *Adevăr și metodă*), de „situația hermeneutică”, care trebuie întotdeauna elaborată în legătură cu prejudecățile conștiente sau insuficient conștientizate (*ibidem*), de „experiența hermeneutică”, a cărei autenticitate stă în „zădărnicierea expectanțelor” (*ibidem*), ca și de comprehensiunea, care „nu trebuie gândită în primul rând ca acțiune a unei subiectivități, cât ca o inserare într-un eveniment al tradiției în care se produce o mediere permanentă între trecut și viitor” (*ibidem*).

Dincolo de problemele pe care le pune natura textului blagian interpretării centrate pe articularea sensurilor metaforice, probleme pe care autoarea le rezolvă în mod judicios, se remarcă excelența analizelor punctuale, într-un limbaj suplu, precis, fără sincope lirice sau comentarii impresioniste, cum era și de așteptat la cineva care a desfășurat o impresionantă muncă de legitimare a unei „paradigmatici a funcțiilor textuale”, „aflată încă în stadiu de proiect”, pentru care și-a propus să stabilească „criteriile și locul metaforei (al tipurilor de metafore) în raport cu alte funcții textuale”, într-o lucrare fixată pe un singur text, drept pentru care acceptă, cu elegantă și excesivă modestie, stadiul de „propuneri” (vezi p. 100–101). Revendicându-se de la marea tradiție științifică a integralismului, în perimetrul căreia se înscrie nu fără certe elemente de originalitate (cf. și Mircea Borcilă, în prefața cărții, *Sensul textual și funcțiile lui metaforice* p. 7–11), autoarea demonstrează o veritabilă pasiune pentru înțelegerea lucrurilor până la capăt, avansând spre miezul lucrurilor vizate în dezbaterile și analizele de text fără grabă și fără teama că uneori reia unele chestiuni, pentru că întotdeauna revenirea la o idee sau la un citat sunt reveniri din altă direcție, modelate de alte scopuri.

În concluzie, rezultatele demersului hermeneutic întreprins asupra funcțiilor textuale metaforice (și nu numai) sunt exemplare atât sub aspectul studierii ‘formeii conținutului’, cât și sub aspectul general al ‘facerii de sens’. Analizele acestor funcții textuale metaforice în textul blagian, pe segmente compacte (capitolul XVII și, parțial, capitolul XIX), vizează „procesul integrativ al contribuției funcțiilor textuale la diversele niveluri ale construcției de sens” în segmentele date, pe când studierea unei metafore „punctuale” (metafora „drumului și a întoarcerii”) în contextul întregii scrieri bligiene are drept scop „focalizarea pe multiplicitatea funcțiilor textuale” realizate de aceeași metaforă și descrierea „dinamicii semantice înregistrate” de aceasta în întregul text. În ce ne privește, credem că cele mai consistente și mai convingătoare analize și rezultate se întâlnesc în capitolul consacrat analizei *metaforei drumului* de-a lungul întregului roman (capitolul 2.2. *Drumul și întoarcerea*, p. 235–239), poate și pentru că heterogenitatea tipologică și neomogenitatea estetică a scrierii bligiene dezavantajează analizele pe fragmente compacte. De asemenea, suntem de părere că nu puține sunt analizele metaforelor bligiene (vezi și *Corpusul de metafore*) care intră, o dată cu lucrarea d-nei Lolita Zagaevschi Cornelius, în categoria interpretărilor esențiale, nedatate.

În concluzie, meritele de exegeză literară ale lucrării nu sunt întrecute decât de meritele ei teoretice. Acestea din urmă sunt substanțiale, fiind importante sub triplu aspect. Mai întâi, este vorba despre contribuția lingvisticii textului, în cadrul semanticii textuale, la studierea din unghi integralist a sensurilor metaforice. Apoi, cartea este deosebit de valoroasă sub aspectul implicării poeticii culturii în studierea sensurilor metaforice articulate la un palier superior celui lingvistic. Poetica antropologică a culturii (în termenii și viziunea lui Mircea Borcilă) este disciplina care îi furnizează autoarei conceptele și strategiile de descriere a sensului realizat la nivelul estemelor, al ‘creației de lumi’ etc., și, pe care, prin investigația concretă a metaforicii textuale pe care o

întreprinde, ea are șansa să le verifice, confirmându-le validitatea și operaționalitatea. Și, nu în ultimul rând, cartea *Funcții metaforice în romanul Luntrea lui Caron* este deosebit de incitantă prin deschiderea foarte generoasă spre hermeneutică, atât prin lingvistica textului, cât și prin poetica antropologică a culturii.

Lucia Cifor
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași
România

Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei, V, 2005, 369 p., VI, 2006, 404 p.,
Iași

Construit după criteriul adecvării și al concentrării în același spațiu editorial al unor studii de specialitate, „Anuarul” a devenit în ultimii ani un „muzeu imaginar”, dar solid, prin afilierea autorilor la un principiu comun al informării și formării de opinii etnologice. Ideea care pare să-i anime pe îngrijitorii acestor volume (Vasile Munteanu, Marcel Lutic, Angelica Olaru și Victor Munteanu) este susținerea unui spirit propriu domeniului abordat, dublarea prin decizii hermeneutice și documentare pertinentă a patrimoniului cultural din cotidianul muzeografic. Această complementaritate necesară, empirică și hermeneutică, se transformă într-un itinerariu persuasiv de pagini, idei, credințe, aspirații și documente, „obiecte” cu nenumărate unghiuri din muzeul nostru spiritual.

Ritualul început acum cinci ani se continuă astfel cu aceeași seriozitate, sporind în prezențe auctoriale și diversificându-și universul de opinii, în cele patru secțiuni din arhitectura „Anuarului”: *Restituiri, Studii, Materiale, Corespondențe, documente și Recenzii, prezentări, note bibliografice*.

Tezaurul textelor din *Restituiri* aduce în fața cititorului o serie de contribuții esențiale pentru domeniul etno-folcloric. Studiile semnate de profesorul Petru Caraman, îngrijite de profesorul Ion H. Ciubotaru, sunt adevărate modele de amplitudine a cercetării și de vocație pentru exhaustivitate. În dosarul numărului din 2005, reputatul savant ieșean ne introduce în lumea meșteșugurilor și a negoțului, privite prin prisma inventarului etnografic și folcloric al poporului român. În jurul „ocupațiilor cardinale” ale țăranului, Petru Caraman reface un complex arbore genealogic al meseriilor, care devine pe parcursul studiului o complexă istorie în fapte, obiecte și expresii. Harta eșalonărilor, categoriilor și tipologiilor, care va reuși să configureze „repertoriul meșteșugurilor la români” își capătă expresie desăvârșită în exegeza culturii spirituale, în paremiologie și basm, acolo unde autorul identifică bogăția semantică a structurilor folclorice arhaice, chintesență a experienței seculare a oamenilor satului, astfel încât, pentru aceștia, meșteșugul este „ideal pedagogic”. „Enciclopedismul tehnic” al țăranului, opus specializării „meșteșugarilor” moderni, prilejuiește pagini dense de analiză interculturală, perspectiva lingvistică, la care reputatul slavist român are acces cu prisosință, completează și clarifică inventarul românesc. Comparațiile pleacă de la termenul conform culturii de origine a unei meserii și pînă la relevarea capacităților mistic-meșteșugărești ale doctorului Faust, din varianta folclorică germană despre meșterul luciferic.

Și în următorul volum al „Anuarului”, studiul *Porțile monumentale ale României*, asupra căruia nefericit destin profesorul Ion H. Ciubotaru ne aduce necesare limpeziri, este rodul unei îndelungate cercetări, efectuate de Petru Caraman, ce îi rezervă surpriza descoperirii unei origini extrem de interesante a porților monumentale, și anume din mormintele pe stâlpi. Autorul ne convinge de această ipoteză prin documentația impresionantă și prin imagini sugestive de monumente funerare și porțile descinse din acestea, ca și prin creionarea evoluției lor organice, rezultând o riguroasă reconstituire în elemente de arhitectură și detalii ornamentale, care se perpetuează pînă azi, cu marja inevitabilă de estetism. Finalitatea rituală a stâlpilor, încărcarea

lor cu simboluri apotropaice și solare, relația porților românești cu străvechiul arc de triumf roman și prezența acestora în nucleul cultural al Daciei romane, ca și analize pertinente ale folclorului obiceiurilor, care condensează surse ale unui inventar de credințe și practici sunt doar câteva dintre sugestiile generos oferite de profesorul Caraman.

În paginile „Anuarului”, cititorul avizat are libertatea să aprecieze, într-o oglindă autentică, atât variatele stadii ale cercetării unei problematice, dovadă a preocupărilor mai noi și mai vechi ale etnologilor, cât și discernământul metodologic al acestora, calitatea „instrumentelor” științifice alese pentru a-și atinge finalitățile. Probabil că acesta este și motivația impicită care susține diversitatea tipurilor de cercetare care se regăsesc în publicația Muzeului Etnografic al Moldovei. Un avantaj al lecturii este urmărirea îndeaproape a etapelor unor proiecte individuale, care câștigă în valoare sau, din contră, reflectă sedentarismul profilului auctorial.

Printre studiile care furnizează o imagine încheată a unor probleme etno-folclorice, articolul Silviei Ciubotaru, *Scrânciobul și implicațiile sale rituale*, este o istorie culturală a recurențelor unui ritual arhaic, ce concentrează o serie de motive și simboluri vegetaționale, cu finalitate fertilizatoare; este analizată apoi supraviețuirea legănatului în ceremoniile de primăvară, cu implicații premaritale sau în colindele de față mare.

Se observă că în „Anuarul” din 2006, din care face parte și lucrarea Silviei Ciubotaru, publicația se arată deschisă autorilor din regiuni extra-moldave, specialiști consacrați în diferite domenii ale etnologiei. Din această categorie, remarcăm contribuția Corinei Mihăescu, care analizează tipologia plastică și rituală a ulcioarelor de nuntă, cunoscută fiind preocuparea cercetătoarei bucureștene pentru obiectele de ceramică tradițională, studiate într-o lucrare recentă. De asemenea, Germina Comanici își urmează proiectul de a surprinde a ipostazelor complexe ale rolului în folclorul obiceiurilor, în „cercul vieții”, după formula popularizată de autoare.

Un protocol care prevede colaborarea cu Muzeul Național de Etnografie din Chișinău furnizează „Anuarului” studii ale cercetătorilor basarabeni, care oglindesc specificul etno-folcloric de peste Prut. Dintre acestea, menționăm încercarea destul de riscantă a Varvarei Buzilă, din „Anuarul” lui 2005, de a asocia simbolistica hotarului cu aspectul pragmatic, de codificare în contextul proprietății economice rurale, al semnelor de hotar. Alți doi cercetători basarabeni, Raisa Tabuică și Alexandru Magola ne oferă o prezentare consistentă a condițiilor de cercetare prenuptială aparținând muzeului din Chișinău.

Vitalitatea tradițiilor românești în afara granițelor este demonstrată și de cercetarea socio-etnografică a Mariei Bâtcă și a Ligiei Fulga, în spațiul provinciei Voievodina, de pe teritoriul Serbiei. Pe de altă parte, Anton Coșa ne pune la dispoziție, în cele două numere ale publicației, informații cu privire la universul cultural al comunității catolicilor moldoveni, accentuând încă o dată, în descendența unor cercetări sistematice aparținând altor autori, specificul românesc al vieții tradiționale din acest spațiu.

„Anuarul” conține, evident, capitole de muzeografie, căci lectorul așteaptă, chiar în acest context teoretic, integrarea sa în condiția unui vizitator îndepărtat. Din istoria de început a instituției, redactorii ne oferă, în numărul din 2005, un important studiu al lui Ion Chelcea, despre acțiunea de colectare a obiectelor etnografice de muzeu, iar în 2006, citim despre sisteme manuale de producere a făinii, în prezentarea Rodicăi Ropot și a lui Marcel Lutic.

Din istoria folcloristicii, publicația ne propune interesante pagini de corespondență, care reflectă organic atmosfera începutului de secol, precum și problemele cu care se confruntau etnologii acelei epoci; este vorba despre corespondența lui Mihai Lupescu cu alți mari folcloriști moldoveni (Artur Gorovei, Simion Florea Marian), precedată de prezentarea profesorului Ion H. Ciubotaru, și cea a lui Artur Gorovei cu Teodor Bălășel și Gheorghe N. Dumitrescu-Bitrița, în îngrijirea lui Vasile Munteanu.

Altă categorie de studii sunt reflecții interdisciplinare ale unor autori, care au încercat să arate vocația creatoare a tradiției noastre populare, atunci când ea devine factor expresiv și constitutiv în creația literară sau în lexic. Lucia Cireș realizează o confruntare între ciclul *La*

Lilieci, al poetului Marin Sorescu, cu elementele ritualului funebru din Oltenia, iar Ion Popescu-Sireteanu analizează câmpul lexical și fonetic al unui termen din vocabularul pastoral.

Secțiunea rezervată prezentărilor de carte atrage atenția lumii științifice asupra unor noi apariții și poate stimula, prin explicații și sinteze, apelul specialiștilor la anumite surse bibliografice. O polivalență ce ține de esența domeniului etno-folcloric caracterizează această trecere în revistă a titlurilor și reușitelor științifice, intermediari între cititori și autori fiind Silvia și Ion H. Ciubotaru, Adina Hulubaș, Marcel Lutic, Lucian-Valeriu Lefter ș.a. Nu putem trece cu vederea ținuta editorială rafinată, consistența (cel puțin cantitativă) a celor două *Anuare* și dotarea acestora cu rezumate ale studiilor și cuprins în limbi străine de circulație internațională.

Ioana Repciuc
*Institutul de Filologie Română „A. Philippide”, Iași
România*

Delia SUIOGAN, **Simbolica riturilor de trecere**, București, Editura Paideia, 2006, 296 p.

Însuși titlul cărții Deliei Suiogan, lector universitar doctor la Universitatea de Nord din Baia Mare, *Simbolica riturilor de trecere*, apărută la Editura Paideia din București în anul 2006, în Colecția *Studii și eseuri* sugerează, implicit, abordarea unor suprateme prezente în toată literatura universală, fie ea orală sau cultă, și anume viața și moartea.

Într-o lume cum e cea contemporană, prinsă în capcana imediatului, uităm că universul e populat de semne care ne articulează cu acesta. Simbolica propusă de doamna Suiogan redescoperă, într-o interpretare originală, formele specifice de comunicare între imaginar și real la nivelul mediilor tradiționale, relația dintre mentalitate și limbaj.

Dacă istoria abordărilor hermeneutice în cadrul folcloricului a cunoscut o perioadă a teoriei mitologice și a comparativismului, căreia i s-a substituit școala istorică (fondată de V. F. Miller) în momentele de criză ale celeilalte, cartea Deliei Suiogan utilizează arsenalul de cercetare al ambelor orientări: fără a ignora sursa comună mitologică a umanității sau măcar a spațiului european, ea exploatează și specificul național. Disocierea făcută între simbolism și simbolică urmează tocmai drumul de la general la particularizarea sa prin coduri culturale populare, pentru că, așa cum afirmă autoarea, „în interiorul unei simbolici simbolul își dezvăluie funcția sa de a camufla, de a codifica...”. Rolul contextului în descoperirea sensului îl probează pornind de la microcontextul casei la cel macrocosmic, primul fiind o reflectare la scară mică a ordonării din univers. Simbolul nu este semnul dispersării perfecțiunii din lumea ideilor platoniciene, ca în esteteica simbolistă a secolului XIX, ci are rol unificator. Trecerea nu e văzută ca dizolvare, ci ca devenire, conștientizând apartenența la Tot prin inițiere. Etnicitatea se manifestă prin concretizări în drumul de la mit la rit, iar acest drum devine unul al inițierii. Riturile de trecere pornesc în casă și sfârșesc în casă; aici ne aflăm într-un sistem de semnificații care se cere tradus, iar autoarea face acest lucru cu succes. Ea se încadrează în ceea ce Nicolae Roșianu² numea „descoperirea unor legități ce guvernează procesul de gândire al popoarelor, se caută identificarea sistemelor logice ale gândirii, generatoare a modelelor (șabloanelor) de gândire, care devin semne (simboluri).” Specificitatea etnică nu exclude universalitatea prin intermediul unui sistem semiotic, vehicul cosmopolit care generează interpretări accesibile în orice spațiu cultural. Casa este o concretizare a Sinelui care capătă contur numai după un șir de experiențe cu valoare inițiativă. Așa cum Sinele reflectă unicitatea noastră ca indivizi, casa – cu toate mecanismele pe care le declanșează – este văzută ca marcă a originalității etnice. Rând pe

---

² Nicolae Roșianu, *Eseuri despre folclor*, București, Editura Univers, 1981, p. 152.

rând, actant și spectator, omul învață toate formele comunicării, inclusiv pe aceea mai subtilă, care este tăcerea. Cum bine observă autoarea, omul tradițional nu doar repetă scenarii exemplare din care sunt alcătuite tradițiile, ci le și îmbogățește prin noi experiențe la care viața îl provoacă. Tradiția îl ajută să nu se piardă în drumul sinuos spre Centrul său, fără a-i refuza originalitatea. Ludicul nu este niciodată gratuit, ci unul magic, el semnifică ceva, transmite ceva, în concluzie este un act de cunoaștere. Alături de casă, vatra satului este un spațiu de întâlnire a simbolurilor, un loc în care se iese din Sine nu spre a muri, ci spre confirmare și re-confirmare. Relația Sine-Casă-Vatra satului este o traiectorie urmată din aproape în aproape spre Cosmos: „Riturile de trecere scot omul de sub incidența atributului de ființă microcosmică; cinci sunt verbele care ar putea reconstitui simbolic aceste rituri: a te naște (= a muri), a trăi, a nunti, a da naștere (ultimele trei verbe = a te iniția), a muri(=a renaște). Ele au puterea de a defini omul a ființă macrocosmică” (p. 241). Ceremonialul de la naștere, ceremonialul nupțial și ceremonialul funerar sunt fațete magico-ritualice și religioase ale mitului; ele implică măști – ale numelui, de mire/mireasă și-n cele din urmă cea de călător spre un loc aparent necunoscut, dar a cărui presimțire, amintire o ducem în noi toată viața; începutul și sfârșitul sunt momente permutabile în plan filosofic, dar ceremonialul le conferă o identitate care se refuză fatalismului. Bucuriile unei etape de vârstă sau tristețile alteia sunt interpretate tot ca măști. Esența umană se îmbogățește cu experiența dată de acestea, astfel că integrarea în cosmos nu este niciodată sterilă.

Un leitmotiv pe care se bazează interpretărilor autoarei este raportarea la Cerc. Simbol al ilimitatului și al perfecțiunii, el trimite, așa cum sugerează și verbele de mai sus, spre dublul sens dus-întors. În ciuda schimbării contextului (în definitiv, fiecare epocă alterează ceva din epoca precedentă), autoarea consideră că tradițiile nu dispar și nu vor dispărea; vor exista firești alterări ale riturilor, re-configurări ale acestora, dar care vor traduce aceeași căutare a Centrului Cercului, a Sinelui, un refuz al rătăcirii ființei umane în univers, un refuz al rătăcirii sinelui de Sine. În fond, tradiția fixează substanța tuturor experiențelor fundamentale de viață – tot restul înscriindu-se în efemer.

Carmen Dărăbuș
Universitatea de Nord, Baia Mare
România

Otilia Hedeșan, Annemarie Sorescu Marinković, Biljana Sikimić, Laura Spăriosu, Svetlana Ćiriković, **Caiete de teren – I Torac – Metodologia cercetării de teren**, Novi Sad, Editura Fundației Române de Etnografie și Folclor din Voivodina, 2006, 268 p.

Il volume contiene i risultati della ricerca sul campo realizzata nel Banato serbo, a Torac, da cinque ricercatrici dalla Romania e dalla Serbia nel periodo 2004-2006, nell'ambito di un progetto iniziato dalla Fondazione Romena di Etnografia e Folclore della Voivodina, coordinata da Costa Roșu.

L'idea di partenza è stata quella della necessità di continuare l'investigazione di una zona sulla quale si è scritto molto in passato e la quale sta subendo oggi un grande cambiamento dovuto al fenomeno della globalizzazione, cambiamento che rende estremamente importante la consegna e l'archiviazione, nei limiti del possibile, di tutto ciò che riguarda il patrimonio materiale e spirituale delle comunità romene presenti nel Banato serbo.

Caiete de teren si propongono, nell'opinione di Otilia Hedeșan, di "fungere – mantenendo le dovute misure – da diario di percorso per queste ricerche dal tono complesso-monografico" che ha alla sua base la filosofia di un continuo mettere in discussione quello che è e significa l'attività di ricerca antropologica. Questa azione parte dal principio dell'antropologia

postmoderna la quale riconosce all' interlocutore il ruolo e lo stesso diritto alla parola nella produzione del testo etnografico. La posta in ballo è quella di raffigurare nella maniera più diretta possibile il modo in cui, all'inizio del terzo millennio, la gente di queste comunità romene sceglie di trasmettere / comunicare quello che crede, quello che pensa.

Inizialmente, *Exerciții de etnologie. După teren*, lo studio di Otilia Hedeșan, parte da due ricerche fatte a Toracul-Mare, la zona banatina di Torac, in periodi successivi: il primo il 19 settembre 2004 con Victoria Dejan (69 anni), alias *uina Aurica*, e il secondo il 7 agosto 2005, insieme a sua sorella, Maria Drăgoi (73 anni).

I principi di partenza della ricercatrice sono quelli della registrazione, per una eventuale valorizzazione in seguito, di tutti gli eventi, anche di quelli che all'inizio sembrano poco significativi. Gli appunti personali presi durante l'inchiesta sul campo diventano così un preambolo che può fornire un sacco di informazioni utili nella futura analisi. Le sue osservazioni si concentrano sul contesto in cui avviene l'intervista, sul modo in cui si svolge l'interazione con il soggetto (i giochi di potere), sul ruolo del racconto della vita nel facilitare l'interazione con l'interlocutrice, ma anche nell'introdurre dei nuovi percorsi nella discussione, sul tipo favorito di argomenti e le informazioni di carattere generale che essi possono avere, sul modo in cui le interviste vengono trascritte ed analizzate in seguito anche da altri antropologi.

L'attenzione per i dettagli autobiografici offre alla ricercatrice degli indizi preziosi per quanto riguarda il tipo di informazioni fornite dall'interlocutrice oppure le modalità in cui nel suo discorso si riflette la mentalità regionale. Così, il fatto di aver sposato un uomo precedentemente coniugato, mette Aurica nell'impossibilità di parlare delle proprie nozze, fatto che la porta a fornire "un riassunto astratto riguardante le nozze, un costrutto che raduna in se un massimo di elementi tradizionali"; mentre l'episodio della parente professoressa "di città" suggerisce il fatto che "l'istituzione delle conoscenze" è, nella comunità romena del Banato serbo, una "relazione di tipo clientelare".

Se nella prima intervista l'interesse si è focalizzato sulle pratiche nuziali, nella seconda sono stati i funerali a destare l'interesse durante le discussioni. Sono state registrate grandi differenze a livello del discorso, pur trattandosi dello stesso informatore. Queste sono state analizzate in seguito sui vari livelli dall'antropologo, il quale arriva a formulare tre ipotesi riguardanti le cause che stanno alla loro base: 1) il cambio dei quadri della conversazione come segno di una evoluzione della relazione con l'interlocutrice, la quale comincia a considerare la ricercatrice come un ospite di riguardo per il quale si cambiano le abitudini e al quale si porta il doppio della quantità di dolci normalmente offerta in queste occasioni; 2) il cambiamento delle relazioni di potere portato dalla inclusione della sorella dell'informatrice rende la comunicazione più naturale; 3) il cambiamento del tema di discussione viene marcato dalla distinzione a livello discorsivo tra la *descrittività* collegata alla esposizione delle pratiche nuziali e la *narratività* connessa ai riti funerari: quello che succede all'uomo durante le nozze è legato all'ambito del visibile, mentre la situazione del morto è legata all'ambito dell'immaginario, rendendo importante "quello che si sa, che si dice, che si crede", cioè le informazioni ottenute da leggende, storielle spiritose, favole, barzellette, racconti.

L'importanza della pragmatica relazionale viene provata dalla comparsa dell' "effetto perverso" dovuto al cambiamento dello statuto di ricercatore in quello di ospite, cioè la dislocazione della linearità nel raccontare i fatti, visto che le informazioni tradizionali sono presentate sotto una veste o l'altra, a seconda dello scopo del loro messaggio: "didattico-archivistico" nel primo caso, come una "semplice discussione interna" nel secondo.

La ricercatrice giunge alle sue conclusioni basandosi sull'analisi di tutti gli aspetti concernenti la produzione e la trasformazione dell'intervista in un testo etnografico. Osserva così che le pratiche nuziali sono caratterizzate dalla *successione / successività* la quale si manifesta sia tramite il cambiamento dell'aspetto esteriore della giovane sposa e il dover percorrere un tragitto obbligatorio, che non tramite *un sistema di opposizioni* legato al processo del passaggio, al carattere di mediazione assunto dalle nozze.

L'attuazione di queste pratiche è collegata in fondo alla "riaffermazione dei valori essenziali della comunità tradizionale". I rituali funebri segnano, attraverso la narrazione libera, soggettiva, per via della quale vengono esposti, una relazione per niente tesa con la morte, il tentativo di familiarizzare con essa, con gli accenti comici e addirittura grotteschi che assumono così un ruolo terapeutico.

Lo studio è stato scritto in una maniera concisa, esponendo un discorso ben strutturato nel quale il linguaggio settoriale viene distribuito nelle giuste proporzioni, puntando sulla chiarezza fornita dal capire e non dallo spiegare. Attraverso la sua lettura ottieni una via d'accesso ai meccanismi del pensiero dell'antropologo, capisci di più e puoi addirittura "rubargli" il mestiere. Scopri così che la ricerca sul campo assomiglia alla soluzione di un problema matematico: all'inizio devi sapere quello che conosci e quello che ti è sconosciuto; solo ulteriormente puoi cominciare a cercare una o più soluzioni. Quando le informazioni non sono sufficienti oppure quando il tempo che hai a disposizione non basta, devi fare dei compromessi, devi improvvisare, devi elaborare strategie. L'importante è non sembrare rigido, teso, ma neanche mostrare troppa disinvoltura. Sarebbe necessario avere sempre, come dice Otilia Hedeşan citando Affergan, una sorta di "attenzione fluttuante", fare la parte dell'osservatore / ascoltatore, dell'*outsider*. Altrimenti detto, dovresti rimanere disponibile ad abbracciare tutte le possibilità, poiché nell' antropologia non esistono ricette fisse, ma solo tentativi.

L'intervista presa da Annemarie Sorescu Marinković a Vioara Baloş di Clec si costruisce intorno alla figura del suo antenato, „*ablegatu*” Lazăr Gruiescu, nato nel 1840 ed eletto nel 1869 il primo deputato romeno dal Nord del Banato nel Parlamento di Pesta. Sulla vita e la morte di questa interessantissima personalità non si sanno troppe cose, nel senso che le fonti storiche non menzionano chiaramente il suo percorso di studio, e l'episodio della morte viene collocato nell'ambito del mistero. Ecco perché, nell'opinione della ricercatrice, questa intervista, nonostante le forti tinte affettive, si propone come una potenziale fonte di storia orale che possa "riempire i buchi della storia ufficiale".

Le premesse metodologiche che stanno alla base di questo studio vengono precisate all'inizio e sono collegate alle modalità con le quali gli informatori costruiscono il loro discorso, cioè quelli che approfittano di qualsiasi breccia per introdurre gli elementi della propria biografia, e quelli che tendono verso un legame di fiducia col ricercatore, aspettando e rispondendo alle sue domande, senza ricorrere a tante digressioni. Tutte queste considerazioni, essendo connesse al modo in cui viene percepita la relazione ricercatore-informatore, rendono necessario il chiarimento della posizione dominante nell'ambito della discussione, degli ormai conosciuti "giochi di potere" così come quello della modalità di abordare la relazione instauratasi tra i due, lo scopo essendo quello di dare la precedenza, seguendo Wiesenfeld, "al rispetto e al dialogo riflessivo".

L'analisi dei nuclei narrativi legati all'elemento biografico ed etnografico trovati in questa e in altre interviste, portano la ricercatrice ad affermare, "senza il pericolo dell'esagerazione, che non esiste un discorso etnografico puro, questo essendo sempre legato a quello biografico oppure costituendo il punto di partenza per il racconto della vita", perché gli informatori tendono frequentemente ad alternare il codice biografico e quello etnografico, a volte all'interno della stessa frase. Sottolinea inoltre il ruolo delle digressioni e dei commenti metatestuali presenti nel discorso dell'interlocutrice perché essi costituiscono un fenomeno discorsivo ricorrente nelle interviste di questo tipo.

Biljana Sikimić si propone di scrivere della situazione in cui l'informazione ottenuta sul campo non corrisponde a livello quantitativo alle attese del ricercatore. Questo fatto non le sembra una mancanza, ma una possibilità per mettere in discussione alcune delle nuove modalità interdisciplinari di analisi. La ricercatrice dà ampio spazio ai problemi collegati al "garantire la validità della trascrizione delle conversazioni", offrendo allo stesso tempo anche una breve presentazione di alcune norme e concetti della etnolinguistica russa e della linguistica

antropologica occidentale, norme che stanno alla base della metodologia della ”ricerca sul campo accolta dal gruppo dell’Istituto di Balcanologia appartenente all’Accademia Serba di Scienze e d’Arte”.

La cosa più importante che risulta dal suo studio è che in fondo non esistono interviste riuscite oppure concepite in un modo sbagliato, queste potendosi rivelare come ”un eccellente punto di partenza per le varie analisi antropolinguistiche”.

Laura Spăriosu sceglie di disporre l’analisi dell’intervista realizzata da Otilia Hedeşan con Luciana (85 anni) e Ion Damian (90 anni) sul piano dell’opposizione *allora / adesso*. Lei osserva che il racconto dei due coniugi parte da un inizio autobiografico per scivolare poi verso la descrittività di tipo etnografico incentrata sulla differenza esistente anche oggi tra il tipo di vita e i costumi del passato.

Alla fine del volume, Svetlana Ćirković, mette in discussione uno degli elementi più importanti connessi alla ricerca antropologica, cioè la fiducia nel ricercatore. Il suo interlocutore, Branko Tontić (66 anni), nato in Bosnia, si è stabilito nel Toracul-Mic nel periodo postbellico delle migrazioni dalla Bosnia e dalla Herzegovina verso la Voivodina, fenomeno ampiamente presentato dalla ricercatrice nella parte iniziale dello studio.

Il discorso dell’informatore è dominato dal tema della povertà e dall’immagine di una Voivodina vista come il paese della prosperità, immagine legata a quello che i serbi chiamano da un po’ di tempo a questa parte ”la iugonostalgia”. Durante il racconto, esso manifesta la sua fiducia nella ricercatrice per quel che concerne il discorso sull’ ”*altro*” – visto in un ambito familiare, etnico e immaginario – tanto sotto forma di ”cerchi concentrici” quanto come ”una progressione lineare”. La ricercatrice giunge così alla conclusione che gli enunciati analizzati non possono essere sottoposti ad una ”categorizzazione stretta” perché ”la categoria della manifestazione della fiducia sotto forma di cerchi concentrici si sovrappone alla categoria della manifestazione della fiducia sotto forma di fila lineare”, provando ”quanto è complesso e delicatao il problema della categorizzazione dei singoli frammenti del discorso”.

Il volume si presenta come una raccolta di testi legati all’antropologia vista in quanto scienza dell’interdisciplinarietà, raccolta che rappresenta allo stesso tempo anche un’importante fonte di catalogazione delle varie situazioni con le quali si deve scontrare il ricercatore più o meno esperto quando fa una ricerca di tipo antropologico.

Iulia Sinanău
Universitatea de Vest, Timișoara
România

Sanda Larionescu (coordonator științific), **Relații de vecinătate în localități urbane din sudul țării**, București, Editura Paideia, 2006, 300 pagini. Carte apărută cu sprijinul Ministerului Educației și Cercetării, ca urmare a unui proiect finanțat de CNCSIS și derulat de Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti” (coordonator: Paula Popoiu). Autori: Sanda Larionescu, Aurelia Cosma, Nicolae Constantinescu, Narcisa Știucă, Doina Ișfănoni, Constantin Petre, Cristian Vereș, Cătălina Tesăr, Ioana Radian, Cătălin Stoian.

Impresiile călătorilor și scriitorilor, confirmate de propria experiență, ne mărturisesc despre viața distinctă a anumitor orașe – Parisul lui Hugo, Londra lui Dickens, Veneția lui Mann – și despre aerul lor inconfundabil, imposibil de redus la o schemă instituțională, o statistică demografică și un peisaj arhitectural. Încercarea de a înțelege resorturile informale ale urbanului ne reduce adesea la metafore: orașul- ființă, orașul-stare de spirit, orașul-labirint. O cercetare etnologică (sau de antropologie culturală) a mediului citadin întâmpină dificultăți impuse chiar

de modul de a exista al oraşului: tentacular, aglomerat, ermetic, haotic. Toate premisele cunoscute ale etnologiei „clasice” rurale – limitele spaţio-temporale recunoscute quasi-unanim, ethosul formativ şi coagulant, disponibilitatea „subiecţilor” de a deveni „informatori” – se pulverizează sau funcţionează cu totul aproximativ pe teren urban: vecinătatea, comunitatea şi cartierul se suprapun doar parţial şi au o identitate proteică, „subiecţii” sunt rezervaţi sau pur şi simplu refuză să comunice, modelul cultural formativ se multiplică indefinit.

Soluţiile ştiinţifice admit că etnologia/antropologia urbană porneşte de la constatarea dificultăţii de captare a obiectului în maniera deja validată de cercetările de teren de tip etnografic. În oraş, etnologul trebuie să-şi reconsidere conceptele şi metodele şi să nu aştepte aceleaşi rezultate pe care le-ar obţine prin cercetarea unor comunităţi mai mult sau mai puţin închise. Privit etnologic, oraşul devine obiect ştiinţific în măsura în care poate fi construit – inventat, până la un punct – ca atare.

Marele merit al cărţii pe care o avem în faţă este acela că multiplică sincron un demers etnologic urban (din câte ştim, este singurul studiu din bibliografia românească a domeniului bazat pe o asemenea performanţă) şi ne prezintă simultan şapte oraşe româneşti din sudul ţării, investigate după criteriul tematic al vecinătăţii. Niciunul dintre cercetători nu este un expert al terenului urban şi fiecare aplică metodele etnologice/antropologice pe care le stăpâneşte, rezultând o adaptare reciprocă, la faţa locului, a obiectului şi arsenalului ştiinţific.

Rezultatele cercetării sunt, după cum era de aşteptat, inegale, unele terenuri fiind doar „survolate”, adică observate la modul general, fără ca cercetătorii să-şi aprofundeze interogaţia asupra felului în care vecinătatea interacţionează cu fondul cultural al oamenilor incluşi – mai mult sau mai puţin justificat – în limitele ei. Desigur, localităţile investigate sunt şi ele inegale, ca dimensiuni, populaţie şi istorie, deşi aparţin aceleiaşi zone geografice. Amploarea cercetării vizează reliefarea „diversităţii tipologice a spaţiilor de coabitare [urbane] (...) şi a relaţiilor de sociabilitate aferente lor şi nu poate fi decât un parcurs [de] fapte, cazuri şi exemple considerate ca semnificative” (Sanda Larionescu, pag. 26). Ştiind că, de multe ori, terenul configurează (sau mutilează) demersul ştiinţific scontat, apreciem în primul rând în *Relaţii de vecinătate în localităţi urbane din sudul ţării* profesionalismul aşezării în pagină a observaţiei brute, fără a o ecrana prin discursuri impresioniste în genul antropologiei subiective. Din această perspectivă, cartea este o monografie tematică serioasă, o mostră de etnografie urbană ce poate constitui oricând un reper pentru replicarea cercetării, desigur, ţinând cont de dificultăţile inerente ale terenului, evidente în golurile de informaţie generate mai ales de constrângeri temporale.

În acelaşi timp, volumul de studii coordonat de Sanda Larionescu propune un model util de investigaţie etnologică a urbanului, încercând să internalizeze conceptele prezente în bibliografia internaţională şi românească a domeniului. Cea mai bună dovadă că modelul este funcţional o constituie conturarea imaginilor identitare ale oraşelor investigate. Nu este vorba despre Bucureşti, ci despre „un Bucureşti” al vecinilor, un spaţiu alcătuit din discursuri, practici şi modul lor de experimentare, adică un decupaj etnologic/antropologic în mediul urban, mutat, pe rând, din capitală în oraşele Giurgiu, Călăraşi, Urziceni, Buftea, Mihăileşti şi Fierbinţi.

Dincolo de „montajul” etnografic – un bun câştigat, care substanţializează cercetarea – capitolul despre oraşul Călăraşi se remarcă în mod special prin structurarea etnologică, pornind de la *Istoria şi istoriile sentimentale ale oraşului* (Narcisa Ştiucă), trecând către observarea interferenţei dintre oameni şi spaţiu (*Copiii de la ANL-uri* – Ioana Radian) şi încheind cu excelenta analiză stratificată a imaginilor *re-create* ale comunităţii rome (Cătălina Tesăr).

Una dintre concluziile posibile după parcurgerea volumului este aceea că în oraşele studiate de autori, etnologia „în urban” are rezultate mai rodnice decât etnologia „urbană” pentru profilarea culturii informale a cetăţenilor. Ruralitatea oraşelor româneşti constituie un cadru explicativ al vieţii în urbe în sudul ţării. Aflăm lucrul acesta încă din prezentarea cărţii, semnată de Sanda Larionescu: „Oraşul constituie un teren fertil pentru etnolog, în care practicile de „tip” urban sau de adaptare la un stil de viaţă urban coabitează cu obiceiuri şi uzanţe ce emerg

dintr-o mentalitate rurală, a dezrădăcinaților de la sate sau a celor deveniți orașeni, prin urbanizarea localității lor.” (pag. 7)

Desigur, am putea considera căutarea „satului” din „oraș” ca pe o consecință a formației profesionale a majorității autorilor (etnologii antrenați pe terenuri rurale), încurajată și de specificul orașelor muntenesti cercetate, provenite din târguri (Fierbinți), extinzându-se prin înglobarea periferiilor rurale (București) sau pur și simplu, foste comune urbanizate ca urmare a unor măsuri administrative (Buftea). Cu toate acestea, datele substanțiale de teren prezentate în cuprinsul volumului ne obligă să-i „credem” pe autori și construcția etnologică a orașelor pe care ei o propun, pornind de la câteva coordonate generale (oameni, spații, tipuri de relații, criterii de funcționare a „rețelelor de sociabilitate și întrajutorare, relevarea sociabilităților paralele” (pag. 9)) și concretizându-le cu date culese în mod profesionist și structurate cu finețe și ingeniozitatea necesară pentru a da trup oricărui discurs științific.

Chioșcul de ziare din spatele statuii de la rondul N. Grigorescu din București, curtea interioară din Giurgiu, cartierul Studio din Buftea, blocul Avicola din Mihăilești sau blocul specialiștilor din Fierbinți sunt doar câteva sintagme memorabile care vorbesc despre revendicarea, asumarea sau chestionarea identității reflectate în nuanțe abia perceptibile și descoperite în vecinătățile urbane cercetate de echipa de la Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti”, Catedra de Etnologie și Folclor (Facultatea de Litere, Universitatea din București) și masteratul de antropologie de la SNSPA. Imaginile pe suport electronic (190, într-o prezentare Power Point) de pe CD-Rom-ul atașat volumului completează și completează discursul autorilor.

Ioana-Ruxandra Fruntelată
Universitatea din București
România